

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med Barn och Unga, SOL 067

VT 2004

TANKE-HANDLING-KONSEKVENNS

En kvalitativ studie kring elevers beteendeförändringar i samband med ART-
träning

Författare: Carolin Rosdahl

Handledare: Gunilla Lindén

Abstract

The purpose of this paper was, from a mainly youth perspective, to study how pupils experience ART training and also if they, their teachers and their ART trainer can notice any changes in the pupils behavior connected to ART.

The main issues of the paper were:

- How do the pupils find the ART training?
- What changes in behavior connected to ART do the pupils experience?
- What changes in the pupils behavior connected to ART do the teachers and the ART trainer experience?

The research was based on a qualitative method with personal interviews. Apart from this I also used previous research.

The results showed that the pupils were positive to ART and most of them found the training useful. They also thought that ART had made them think in a different way and helped them to control their anger. The two teachers and the ART trainer found several changes in the pupil's behavior such as better self confidence, better anger control and better coping abilities.

Keywords: ART

Anger management

Social abilities

Moral reasoning

Aggression

Förord

Jag vill här passa på att tacka alla elever, lärare och ART-tränare som har hjälpt mig på vägen. Ett stort tack även till min handledare Gunilla Lindén för hennes goda råd och värdefulla åsikter.

Då jag inte hade någon större kunskap inom detta område sedan tidigare blev jag positivt överraskad då det visade sig att ART-metoden faktiskt var så framgångsrik och hur mycket information det fanns att hämta. Jag tror att ART-metoden kan erbjuda mycket positivt för socialt arbete med barn och ungdomar och om det hade funnits möjlighet för mig att fortsätta med mitt arbete hade jag gärna gjort det.

Jag vill i detta förord också påtala möjligheterna att forska vidare inom detta ämne. Flera för mig intressanta frågor, som under arbetets gång uppstod, var jag tyvärr tvungen att lämna obesvarade. Utvärdering av ART:s effektivitet för yngre barn och vuxna har ännu inte tillkommit. En intressant frågeställning är hur dessa kategorier påverkas av ART. En annan intresseväckande fråga är hur ART används inom kriminalvården och även frågan om hur stor betydelse samarbete mellan personerna i barnen och ungdomarnas nätverk har för ett positivt resultat är värd att reflektera över.

Carolin Rosdahl
Malmö den 13/5-2004

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Perspektivval och avgränsningar	5
1.3 Syfte och frågeställningar	6
2. Metod	6
2.1 Metodval	6
2.1.1 Urval	7
2.1.2 Tillvägagångssätt	8
2.1.3 Bearbetning och analys av insamlat material	8
2.1.4 Resultatens tillförlitlighet	9
2.2 Etiska överväganden	10
2.3 Källkritik	10
2.4 Fortsatt framställning	11
3. Tidigare forskning	11
3.1 Metoder med positiva resultat	11
3.1.1 Utvärderingar av ART:s effektivitet	12
3.2 ART – Aggression Replacement Training	12
3.2.1 Historik	12
3.2.2 ART som metod	13
3.2.2.1 A – Aggression – ilskekontroll	14
3.2.2.2 R – Replacement – interpersonell färdighetsträning	14
3.2.2.3 T – Training – moraliskt resonerande	15
3.3 Förebyggande aspekter	17
4. Teori	17
4.1 Behaviorismen och kognitiv teori	17
4.2 Kognitiv beteendeterapi – KBT	18
4.3 Aggressivitet	19
4.3.1 Inlärt beteende	19
5. Redovisning av insamlat material	20
5.1 Elevernas upplevelse av ART-träningen	20
5.2 Elevernas upplevelse av egen förändring i samband med ART-träning	21
5.2.1 Har ART fått dig att tänka annorlunda?	21
5.2.2 Har ART fått dig att känna annorlunda?	21
5.2.3 Har ART fått dig att bete dig annorlunda?	22
5.3 Elevernas upplevelse av andras förändring	23
5.3.1 Vilka förändringar upplever eleverna i sina kamraters beteende i samband med ART-träning?	23
5.3.2 Hur upplever eleven att omgivningen svarar på elevens beteendeförändring i samband med ART?	24

5.4 Vilka förändringar upplever lärarna i elevernas beteende i samband med ART-träning?	24
5.5 Vilka förändringar upplever ART-tränaren i elevernas beteende i samband med ART-träning?	26
5.6 Kan ART ha en förebyggande funktion?	27
6. Analys	28
6.1 Vilka beteendeförändringar upplever eleverna i samband med ART-träning och hur uppfattar de ART-träningen som sådan?	28
6.2 Lärarna och ART-tränarens syn på elevernas förändring	29
6.3 Elevens observationer av andras förändring	30
6.4 Överensstämmer elevernas syn på sig själva med skolpersonalens syn?	31
6.5 Kan ART användas i förebyggande syfte?	31
7. Slutdiskussion	32
7.1 Valmöjligheter och belöningar	33
7.2 Kritik	33
7.3 Förebyggande möjligheter	34

Referenslista

Bilagor

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Dagens medier förmedlar en bild av ett allt stökigare och våldsammare samhälle. Något som ständigt nämns är ungdomsbrottsligheten och det ökande våldet. Är ungdomarna verkligen stökigare idag och är det ett resultat av förslappad kontroll redan under de tidiga barndomsåren? Ett område som har fångat mitt intresse är vilka resurser och möjligheter det finns att förebygga problem bland barn och ungdomar eller att hjälpa dem som redan hamnat lite utanför. ART (Aggression Replacement Training) är en metod som upprepade gånger har kommit på tal under utbildningen men även i andra sammanhang. Emellertid vet jag inte mycket mer än att det är en metod för att få ungdomar att tänka annorlunda och därmed minska deras aggressiva beteende. ART metoden har fått positiv kritik och på en del skolor runt om i landet har de infört ART som en del av undervisningen. Hur är det – fungerar ART? Hur uppfattar de som använder metoden att den fungerar och hur uppfattar eleverna den? Upplevs metoden som positiv eller är det bara ett tidsfördriv som inte förändrar något? Skulle metoden kunna användas i förebyggande syfte? Kognitiva beteendeterapier tillsammans med multimodala metoder sägs ofta vara de mest framgångsrika när det gäller att förändra beteende. Är ART ett bra exempel på en sådan metod?

1.2 Perspektivval och avgränsningar

Med litteratur som utgångspunkt kommer jag bland annat utifrån ett historiskt perspektiv beskriva ART-metoden och dess innebörd. Idag används metoden främst för tonåringar med aggressivt beteende och utvärderingar som gjorts bygger på olika tonårsgrupper. Min avsikt är bland annat att undersöka om ART är en metod som kan användas för barn och ungdomar i riskzonen och om den lämpar sig för förebyggande arbete. Tyvärr är det inte en självklarhet att tillfråga barn och ungdomar hur de upplever sin vardag trots det faktum att de är de enda som verkligen kan svara på frågan. Med anledning av detta är det oerhört viktigt att fråga de barn och ungdomar som deltar i ART-lektionerna för att kunna få en bild av hur ART uppfattas. Därmed kan sägas att min undersökning främst bygger på ett *brukarperspektiv* då fokus främst ligger på ungdomarnas upplevelse. Jag har valt att inrikta mig på en grupp elever i åldern 13-16 år som går på ett skoldaghem. Att jag specifikt valde en grupp elever från ett skoldaghem beror på att ART främst används inom skoldaghemsverksamheten och ännu inte är lika utbredd inom övriga skolan. Tanken bakom val av given ålderskategori grundar sig i

att eleverna i denna ålder förväntas kunna reflektera mer ”vuxet” över sitt beteende än yngre elever och därmed kunna ge mer ingående svar. De lite äldre barnen eller ungdomarna förväntas kunna reflektera mer över sitt kognitiva beteende och social färdighetsträning har visat sig ge bättre resultat för just äldre barn (Fransson, 1996).

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka elevers upplevelse av ART-träning och elevernas, lärarnas samt ART-tränarens upplevelse av eventuella förändringar i elevernas beteende i samband med ART-träning.

Följande frågeställningar är centrala i min undersökning:

- ❖ Hur upplever eleverna ART-träningen som sådan?
- ❖ Vilka förändringar upplever eleverna i sitt beteende i samband med ART-träning?
- ❖ Vilka förändringar upplever eleverna i sina kamraters beteende i samband med ART-träning?
- ❖ Vilka förändringar upplever lärarna respektive ART-tränaren i elevernas beteende i samband med ART-träning?
- ❖ I vad mån kan ART, enligt den intervjuade skolpersonalen, användas i förebyggande syfte?

2. Metod

2.1 Metodval

Med utgångspunkt i litteratur och artiklar som behandlar området för min undersökning har jag valt att göra en kvalitativ studie genom semistrukturerade intervjuer samt deltagande observation. Valet att göra personliga intervjuer grundar sig i min önskan att undersöka intervjupersonernas känslor, tankar och erfarenheter samt få mer omfattande svar än vad som hade varit möjligt vid exempelvis en enkätundersökning. Emellertid kan jag skönja en nackdel med att göra personliga intervjuer och det är att urvalet motsvarar en mindre representativ grupp, vilket innebär att det inte går att dra några generella slutsatser. En annan viktig aspekt som Denscombe (2000) poängterar är forskarens roll vid kvalitativa undersökningar. Forskaren har sina personliga värderingar och tolkar således materialet utifrån sina erfarenheter. Det är inte möjligt att uppnå fullständig objektivitet då det i

slutänden är värderingar och erfarenheter som styr. Två olika personer tolkar inte insamlat material på samma vis (Denscombe, 2000). Det faktum att personliga intervjuer inbjuder till flexibilitet bidrar till att jag finner denna metod bäst uppfylla syftet med min studie. Enligt Repstad (1999) möjliggör flexibiliteten att intervjupersonerna fritt får associera till det som personligen är viktigt för dem, vilket var mitt mål. Denscombe (2000) beskriver fler fördelar med personliga intervjuer utöver deras flexibilitet. Respondenterna får möjlighet att tala om det de prioriterar, intervjuerna ger hög svarsfrekvens samt validitet då jag som forskare kan återkomma om det är något som är oklart eller något jag glömt att fråga om samt att informationen kan kontrolleras fortlöpande.

Min avsikt var även att delta i skolans undervisning under fyra lektioner, två ART-lektioner respektive två ordinarie lektioner. Valet att göra en deltagande observation grundade sig på min önskan att få en fördjupad bild av vad metoden innebär och hur den påverkar deltagarna. Min tanke var att jag skulle jämföra mina egna intryck med det som lärarna, ART-tränare och eleverna själva berättade, för att kunna urskilja eventuella förändringar i elevernas beteenden. Då jag spenderade fyra heldagar på skoldaghemmet fick jag många intryck av eleverna och hur de beter sig mot varandra och mot personalen. Att dokumentera och redogöra för fyra heldagar på skoldaghemmet är vare sig rimligt eller möjligt inom ramen för mitt arbete. Emellertid är det inte tillräckligt att enbart redogöra för observationerna under ART lektionerna respektive de ordinarie lektionerna, varför jag har valt att utesluta dem ur redovisningen av mitt arbete. Då jag inte har träffat eleverna innan de påbörjade sin ART träning och endast gjort ett kort inhopps under tiden de är inne i ett pågående program är det inte meningsfullt att redogöra för dem eller dra några slutsatser.

2.1.1 Urval

Undersökningen omfattar intervjuer med en ART-tränare, två lärare samt fem elever. De fem eleverna har samtliga samma ART-tränare och lärare samt deltar i samma ART-lektioner respektive ordinarie lektioner. Emellertid är eleverna uppdelade i två olika grupper beroende på kunskapsnivå då de deltar i undervisningen.

Totalt går det nio elever på skoldaghemmet. Avsikten var att intervjua fem av eleverna, vilket lottades mellan de elever som själva ville och av sina föräldrar tilläts delta. Tre av eleverna ville inte bli intervjuade. Det uppstod problem under tiden för genomförandet av en av

intervjuerna varför antalet intervjuade elever uppgår till sex. På grund av dålig ljudvolym gick det inte att avlyssna en av intervjuerna, varför jag har valt att utesluta denna intervju ur redovisningen av min undersökning. Istället för att göra om intervjun valde jag att intervjua den sjätte eleven som ville delta med anledning av att även han ville vara med i undersökningen. Samtliga fem redovisade elevintervjuer avser pojkar som har fyllt 13 år eller som fyller 13 i år. En av lärarna är kvinna, övrig intervjuad personal består av män.

Alla personer som deltagit i min undersökning har skriftligen och muntligen fått garanti om anonymitet. Då namn på respondenterna finns med i mitt arbete är dessa fingerade.

2.1.2 Tillvägagångssätt

Jag kände sedan tidigare en av lärarna på det aktuella skoldaghemmet som i sin tur visade mig vidare. Därigenom kom jag i kontakt med den andra läraren samt ART-tränaren på skoldaghemmet. Efter telefonsamtal med dem båda visade de sig vara positiva till att delta i undersökningen. Jag blev spontant även erbjuden att få närvara under ART-lektionerna under föreskrift att även jag deltog aktivt då det inte är tillåtet att enbart observera under en ART-lektion. Efter klartecken från lärarna samt ART-tränaren skickade jag ut ett presentationsbrev om mig själv och syftet med min undersökning till elevernas föräldrar (se bilaga 1). Varje förälder ombads att skriva under talongen samt markera om deras barn tilläts delta. Svaren kom tillbaka snabbt och samlades in redan dagen efter, varför jag omgående kunde boka in tider med skoldaghemmet.

Samtliga intervjuer genomfördes i skoldaghemmets lokaler för att intervjupersonerna skulle känna sig trygga och avslappnade i en miljö de var vana vid.

2.1.3 Bearbetning och analys av insamlat material

Noggrannheten i min undersökning utgörs i huvudsak av att jag spelade in alla intervjuerna samt att jag därefter lyssnade av dem och ordagrant skrev ner dem på papper. Detta för att inte riskera minnesfel och en alltför subjektiv tolkning som lätt hade kunnat uppstå om jag endast fört anteckningar. Min intention var att främst hålla mig till de intervjufrågor jag sammanställt och som låg som underlag för intervjuerna. Detta har inte fungerat fullt ut då intervjumetoden många gånger har formen av ett samtal där det lätt uppstår spontana frågor från dem som är närvarande under intervjun. Emellertid kan jag se detta som en positiv faktor då det är min

förhoppning att spontana svar bättre motsvarar intervjupersonernas upplevelser. Utifrån intervjuvaren har jag sedan valt att redovisa olika teman i nära anslutning till mina frågeställningar och tar därmed inte upp alla frågor som finns med i intervjuguiden, i synnerhet inte från intervjuerna med lärarna eller ART-tränaren (se bilaga 2-4).

2.1.4 Resultatens tillförlitlighet

En risk jag kan se är att personer som arbetar inom ett specifikt område eller med en specifik metod ibland kan tendera att ge mer positiva svar kring det de arbetar med än vad som verkligen är fallet. Med anledning av detta skulle ART-tränaren eventuellt ha kunnat ge mig enbart positiva svar då han vill framhålla sitt arbete i en positiv dager. Emellertid har jag inte upplevt att ART-tränaren uppgett för honom inte relevanta och sanningsenliga svar. Det är inte självklart att intervjuerna återspeglar hela sanningen då det vid intervjuer alltid finns en risk att respondenterna svarar som de tror att intervjuaren förväntar sig. Svaren från respondenterna kan även ha påverkats av att de redan intervjuade eleverna informerades övriga om intervjufrågorna.

Jag kan personligen ha haft en viss effekt på respondenterna beroende på min identitet, ålder, kön, framtida yrke samt i förekommande fall att jag sedan tidigare känner en av lärarna. Detta är något jag reflekterat mycket över och dessa faktorer kan såväl ha hämmat som påverkat intervjupersonerna positivt. En sak som kan ha påverkat mycket är att respondenterna nästan uteslutande är av manligt kön. Eleverna framförde att de ansåg att det var roligt att jag var på skoldaghemmet och skulle intervju dem. De frågade ständigt när det var deras tur, en motivering som jag tror bidrog till att de gav för dem sanningsenliga och positiva svar för att hjälpa mig med mitt arbete. Jag valde att intervju de vuxna sist för att inte påverkas av deras svar när jag intervjuade eleverna.

Även platsen för intervjuerna kan påverka respondenternas svar varför jag valde att intervju dem i deras naturliga miljö där de förhoppningsvis kände sig trygga. Det var personalen på skoldaghemmet som valde ut ett lämpligt rum för intervjuerna. Samtliga intervjuer genomfördes i elevernas eget rum vilket kan ha haft en avslappnande och icke-stressande effekt.

2.2 Etiska överväganden

Då intervjuerna och observationerna till stor del främst fokuserade på eleverna och deras upplevelser var det viktigt att informera dem om vad det innebar att bli intervjuad samt att jag var närvarande under deras lektioner. Detta var ett måste för att de skulle kunna ge sitt samtycke. Det var centralt att kontakta elevernas föräldrar, informera dem om avsikten med undersökningen samt få deras samtycke då barnen ännu inte är myndiga. I mitt presentationsbrev förklarade jag därför syftet med min undersökning och beskrev hur jag skulle gå tillväga. Viktigt var att redan från början poängtera för eleverna att deras svar skulle vara anonyma samt att det enbart skulle vara jag (och eventuellt min handledare) som skulle lyssna på dem.

Innan intervjutillfället frågade jag varje elev om de hade förstått varför jag skulle intervjua dem samt att de gärna fick ställa frågor om det var något som var oklart. Då det vid enstaka intervjutillfällen har framkommit känslig information har jag valt att utesluta detta vid transkriberingen av intervjuerna med respekt för respondenternas integritet samt att det inte är relevant för undersökningens resultat.

2.3 Källkritik

Tillgången på litteratur som behandlar mitt område för undersökningen, ART, är relativt begränsad. Det som finns tillgängligt inom området är i stort enbart författat av dem som har utvecklat metoden och de som utövar den. Med denna faktor i åtanke reserverar jag mig litet för informationen då det innebär en risk att förlita sig på information från enbart en källa. De som har författat materialet vill självfallet framställa sin metod i god dager och poängterar gärna metodens positiva sidor. Emellertid ser jag även en positiv sida med denna faktor. De som har utvecklat och utövar metoden är de som uteslutande vet mest om den; vad som fungerar och varför de olika delarna tas upp.

Utöver litteratur som berör ART har jag inspirerats av annan litteratur samt använt mig av Internet. Personligen har jag inte reagerat på eller upptäckt något som får mig att betvivla det som författarna har skrivit. Trots författarnas välrenommerade namn är det viktigt att vara medveten om att de kan utelämna relevanta och viktiga saker. Allting är en tolkningsfråga, hur objektiv författaren än försöker vara.

Informationen från Internet är relativt ringa och jag ser inte att det skulle vara något i innehållet som inte stämmer. Genom personlig kontakt med Ungdomsalternativet har jag funnit att de informationsblad jag fick av dem är detsamma som finns att läsa på deras hemsida. Vidare ser jag inte någon anledning att ytterligare ifrågasätta övrig information från Internet då denna bygger på Goldsteins (ART-metodens upphovsman) utlåtande.

2.4 Fortsatt framställning

Härnäst i uppsatsen presenteras tidigare forskning som jag anser är relevant för ämnet. Vidare kommer jag att beskriva hur ART metoden är uppbyggd och hur den används, följt av en redogörelse för teorier som ligger till grund för metoden. Därefter följer min presentation av resultatet samt en analys. Avslutningsvis finner läsaren min slutdiskussion där jag tar upp frågor som har väckts under arbetets gång.

3. Tidigare forskning

3.1 Metoder med positiva resultat

Utvärderingar och studier har visat att de mest effektiva och framgångsrika behandlingsprogrammen för unga lagöverträdare är de kognitivt beteendeterapeutiska metoderna som innehåller träning i sociala färdigheter (Oasen, 2004; McMurphy, 1996). Allra störst effekt tycks de kognitivt beteendeterapeutiska metoderna ha då de samtidigt inkluderar rådgivning och rekreation (McMurphy, 1996). Tidigare forskning har även visat att multimodala metoder är de metoder som är mest framgångsrika då de kombinerar flera behandlingsmodeller och åtgärder samt inriktar sig på att förändra flera aspekter i individens beteende (Lardèn, 2004; McMurphy, 1996).

På senare tid har nya kognitivt beteendeterapeutiska metoder förts fram även i Sverige, inom bland annat barnvården och kriminalvården. Metodernas syfte är att förebygga och minska utvecklingen av aggressivitet och våld i samhället och de har visat på goda effekter. Metoderna kräver inte stora resurser eller hög kompetens hos personalen, vilket är en bidragande orsak till att metoderna har blivit så framgångsrika. Ett problem som kan observeras i samband med de nya sociala metoderna är att de i hög grad bygger på normativa föreställningar om vad som är rätt och önskvärt. Detta samtidigt som förespråkarna utmålar metoderna för att vara såväl objektiva som värderingsfria. Kritiker menar också att metoderna

bortser från beteendets egentliga orsak, de framtida konsekvenserna och de långsiktiga effekterna (Levin, 2000). Ett exempel på en sådan social metod är ART – Aggression Replacement Training.

3.1.1 Utvärderingar av ART:s effektivitet

Varje steg i ART:s uppbyggnad baseras på utvärderingar och Goldstein (2001) poängterar att det centrala för en multimodal och konstruktiv behandling är att betrakta utvecklingen av effektiva behandlingar som ett ständigt pågående sökande efter mer effektiva metoder. Goldstein vill betrakta ART som en början på det sökandet, inte som ett slut.

Ungdomsalternativet hänvisar till utvärderingsstudier av ART som har antytt positiva, bestående effekter, vilket har visat sig genom minskad förekomst av våld samt bättre skolmiljö. Dessa effekter tycks förstärkas av ett nära samarbete med ungdomarnas nätverk såsom föräldrar och skolpersonal (www.ungart.com). Ännu har ART:s effektivitet enbart studerats utifrån metodens avsedda målgrupp (tonåringar) och inte utifrån små barn eller vuxna, vilket enligt författarens förhoppning kommer att ske i framtiden (Goldstein, 2001).

3.2 ART – Aggression Replacement Training

3.2.1 Historik

ART som program utvecklades av Arnold P. Goldstein (professor, University of Syracuse, New York) och hans kollegor efter år av forskning och arbete inom området och började användas i USA 1987 (Goldstein, 2001). 1997 introducerades ART idéerna i Sverige av psykolog Bengt Daleflod och programmet har sedan dess bedrivits framgångsrikt och uppfattats som mycket positiv även i Sverige (www.aggressionreplacementtraining.org). Ivan Brilje, Mariusz Hermelin och Mikael Kant inledde samarbete med Goldstein och utbildade sig till ART-tränare samt utbildare i metoden. Därefter omarbetade de utbildningsmaterialet till svenska förhållanden. Brilje, Hermelin och Kant hade sedan tidigare erfarenhet av arbete med aggressiva och utagerande ungdomar och startade i samband med ART:s introduktion i Sverige, *Ungdomsalternativet* i Malmö. Ungdomsalternativet har sedan starten utbildat många ART tränare inom skolor, myndigheter och föreningar. Målet för verksamheten är att utbilda barn, ungdomar och vuxna i ART samt kognitivt förhållningssätt och därigenom förebygga och minska utvecklingen av aggressivitet och våld i samhället. (www.ungart.com).

3.2.2 ART som metod

Grundtanken är att individen lär sig och upprepar de beteenden som ger vinster i specifika sammanhang (www.ungart.com). Då aggression huvudsakligen kan betraktas som ett inlärt beteende menar Goldstein (2001) att behandlingsmetoden måste lägga tyngdpunkt vid att lära, lära av och lära om för att minska asocialt beteende samt ge alternativa sociala lösningar. Enligt Goldstein återspeglar det manualbaserade programmet fyra väl fungerande behandlingsstrategier: *komplexitet, individuell anpassning, situations- och samspelsfokusering* samt *aggressivitet* som ett främst *inlärt beteende*. Komplexiteten innebär att ART utgår ifrån att aggressiva ungdomar är svaga i, eller helt saknar, socialt kognitiva färdigheter som tillsammans utgör ett bra socialt beteende. Med individuell anpassning avses programmets anpassning efter individernas olika inlärningsstilar. Situationsanpassat är ART såillvida att fokus även ligger på betydelsen av samspelet mellan individen och betydelsefulla personer i omgivningen.

En utgångspunkt är att orsaken till barn och ungdomars aggressivitet beror på både inre och yttre faktorer. De yttre omständigheterna som familj och vänner är givna i motsats till de inre som inte är lika självklara. Ungdomarnas brist på sociala färdigheter och deras sätt att tänka (moraliskt resonerande) är några inre faktorer som omnämns. Vart och ett av dessa problem tas upp genom ART, som består av *tre samordnade komponenter* som behandlar: *interpersonell (social) färdighetsträning, ilskekontrollträning* samt *träning i moraliskt resonerande*. De tre komponenterna fungerar bäst tillsammans och Goldstein (2001) betraktar dem som komplement till varandra. Han förklarar vidare att de beteendemässiga, emotionella och kognitiva behandlingarna var för sig kan inverka på individen samt ha en förmåga att förändra synliga beteenden, men att de enskilt enbart ger kortsiktiga resultat. Han menar också att aggressionen hos en individ härstammar från olika faktorer och därmed förutsätts en behandling som också verkar genom många kanaler fungera bäst, en så kallad multimodal metod.

Genom ART ges individen möjlighet att öva på alternativa beteenden samt konfliktlösning, vilket sker genom *modellering* – tränaren visar hur det kan gå till, agerar förebild. Därefter får ungdomen själv försöka genom *rollspel*. Dessa färdigheter generaliseras sedan till att passa in i en verklig situation (*generaliseringsträning*) och genom *positiv förstärkning* och belöningar är förhoppningen att ungdomen istället ska använda det ”nya” beteendet. ART undviker

fokusering på det negativa och försöker istället betona det som är bra och fungerar hos individen (Goldstein, 2001). Ett begrepp som genomsyrar hela ART-metoden är: *Jag väljer* (www.ungart.com). Ungdomarna ska förstå att allt de gör väljer de själva att göra; de väljer att bli arga, de väljer att slå de väljer att delta och de väljer att tycka på ett visst sätt och vice versa. Empatiträning, att lära sig förstå och respektera andras känslor följer som en röd tråd genom ART-träningen (Jalakas, 2002). Vanligen består en ART-träningsgrupp av 6-8 elever och idag finns det grupper som har haft ART i allt mellan 2 dagar och 3 år. Det finns således ingen given ram för hur länge en ART-grupp bör bestå (Goldstein, 2001). Tidigare användes metoden främst för kriminella ungdomar för att idag användas även på 3-4 åringar (Jalakas, 2002).

3.2.2.1 A – Aggression – ilskekontroll

A, som står för Aggression, kan kallas känslokomponent, vilket motsvaras av komponenten ilskekontroll i ART. Ilskekontroll innebär övning i *"vad man inte skall göra"* (Folkuniversitetet, 2002:8). Goldstein (2001) skriver att ilskekontrolldelen står för vad någon inte bör göra och beskriver syftet med ilskekontrollen som att: a) verka för att ilska ska uppstå mer sällan hos aggressiva ungdomar och b) förse ungdomarna med redskap som de behöver för att lära sig självkontroll när de blir arga.

Eleverna får stegvis träna på att identifiera vad det är som utlöser deras ilska samt hur de ska hantera den och därmed kunna dämpa ilskan (Lardén, 2004; Goldstein, 2001; www.ungart.com). Avsikten är att de ska få hjälp med att förstå hur de oftast (miss)uppfattar och (miss)tolkar andras beteenden. Tanken är att de med tiden ska förändra sitt beteende när de känner att ilskan är på väg och tänka på vad de kan göra istället. Ilskekontrollträningen sker genom *modellering, rollspel, teoretiska genomgångar* och *gruppdiskussioner*. *Hemuppgifter* är också en viktig del av ilskekontrollträningen. Under ilskekontrollträningen uppmanas eleverna även till att tänka på vad de själva gör som kan utlösa ilska hos andra (Goldstein, 2001).

3.2.2.2 R – Replacement – interpersonell färdighetsträning

Under R, som står för Replacement, kan den beteendemässiga komponenten av ART, interpersonell (fortsättningsvis social) färdighetsträning placeras. Den sociala färdighetsträningen står för *"vad man skall göra"* (Folkuniversitetet, 2002:8). Goldstein, (2001) uttrycker det som att social färdighetsträning motsvarar vad någon bör göra.

Social färdighetsträning är utformad i olika steg för att gradvis öka färdighetsnivån. Den grundläggande tanken är att de färdigheter som är viktiga för ett effektivt samspel med andra människor inte har lärts in ordentligt. Dessa barn och ungdomar har en oförmåga att relatera i sociala situationer, vilket kan leda till felutveckling i beteendet. Metoden bygger på att barnet eller ungdomen lär in och tränar nya sociala beteenden (Fransson, 1996; Goldstein, 2001; Lardèn, 2004). Detta sker successivt genom de fyra steg som den sociala färdighetsträningen består av: *modellering, rollspel, återkoppling* samt *generaliseringsträning*. Återkoppling sker genom att gruppen och tränaren ger feedback på hur övriga klarade av rollspelet. Generaliseringsträning innebär att eleverna via hemuppgifter försöker överföra den färdighet de tränat på under ART-lektionen till reella livssituationer för att försöka förankra den nya färdigheten (Goldstein, 2001; Lardèn, 2004; www.uscart.org). Social färdighetsträning är ett föredrag för aggressiva ungdomar men poängteras bör att metoden med framgång har använts även på andra kategorier av ungdomar; blyga och omogna är givna exempel (Lardèn, 2004; Goldstein, 2001).

Det finns en lista på 50 olika färdigheter, uppdelade i 6 olika kategorier, som eleverna kan öva på beroende på i vilket sammanhang och hur länge det är tänkt att eleverna ska ha ART tas dessa färdigheter upp. Exempel på färdigheter kan vara att lyssna, att be om ursäkt, att ge en komplimang, att förstå andras känslor, att hjälpa andra, att framföra kritik, att bemöta anklagelser och att hantera ett misslyckande (Goldstein, 2001).

3.2.2.3 T – Training – moraliskt resonerande

Under T, som står för Training, återfinns värderings-/tankekomponenten (den kognitiva komponenten) inom ART. Värderingskomponenten är detsamma som träning i moraliskt resonerande, vilket syftar till att ge förståelse av "*varför man skall*" (Folkuniversitetet, 2002:8). Goldstein (2001) anser att denna del av ART motsvarar *varför någon bör* göra och skriver att behandlingsprogram för asociala ungdomar måste innehålla en moralisk komponent för att vara effektiva, beroende på att många av de asociala ungdomarna har ett omoget moraliskt värderingssätt samt att målgruppen visar på en försenad utveckling. Träningen i moraliskt resonerande syftar till att utveckla elevernas förmåga att fatta egna, mer mogna beslut i olika sociala situationer, vilket sker genom diskussion i grupp. Vid dessa diskussionstillfällen tas olika *dilemman* upp, eleverna får diskutera och sedan *välja ståndpunkt* i frågan. Därefter följer en *motivering av valet* och en debatt om varför de valde

som de gjorde. Målet är att leda ungdomarna i ”rätt” riktning för att föra dem framåt i deras moraliskt-kognitiva utveckling (Goldstein, 2001; www.ungart.com).

Metoden bygger ursprungligen på Piagets idéer om kognitiv utveckling som Kohlberg sedan har utvecklat. Piaget utgår ifrån 3 olika faser: den *sensori-motoriska* fasen, den *konkret operationella* fasen samt den *formal operationella* fasen. Under den sensori-motoriska fasen hanterar barnen praktisk intelligens, de lär sig handla men inte att tänka. Under den konkret operationella fasen utvecklas detta och barnen (4-11 år) lär sig att tankemässigt ta itu med problem och även att förutse vad som kommer att hända om de handlar på ett visst sätt. Under den formal operationella fasen (slutar i övre tonåren) kan barnen/ungdomarna reflektera mer logiskt över bland annat sina egna tankeprocesser och handlingar (Eysenck, 2000). Kohlbergs teori beskriver hur moraliskt resonerande utvecklas successivt genom olika stadier (Lardén, 2004; www.uscart.org). Interaktion mellan ungdomar som befinner sig på olika, närliggande stadium främjar en utveckling vid diskussioner och ungdomarna kan nå en högre och mognare nivå ”*Vi agerar som vi tänker*” (Goldstein, 2001:111). Kohlberg presenterar 6 olika stadium men inom ART används de 4 första:

1. En omogen och ytlig nivå på moraliska bedömningar. Här förstår individen inte de moraliska skälen bakom regler och kan enbart betrakta saker ur ett perspektiv åt gången. Styrande maktaspekt: ”Den starke har rätt”.
2. Resonerandet är fortfarande ytligt men mer psykologiskt. Individen måste själv vinna på det för att kunna göra något för någon annan. Han/hon misstolkar den gyllene regeln: ”Jag gjorde detta för dig nu borde du göra detsamma för mig.” Individen är mer självcentrerad och har lättare att se andras brister än att upptäcka sina egna.
3. Individen har ett mer moget och genomtänkt resonerande, han/hon förstår tanken bakom normer och värderingar och kan även bry sig om vad andra tycker. Den gyllene regeln styr: ”Gör mot andra som du vill att de ska göra mot dig”.
4. När individen nått detta stadium inser denne behovet av konsekventa normer och ömsesidiga krav. Detta stadium ska mer betraktas som ett komplement till stadium 3 då detta avser interaktioner och förståelse människor emellan, medan stadium 4 behandlar en mer övergripande samhälllig nivå (Goldstein, 2001).

3.3 Förebyggande aspekter

Begreppet förebyggande är inte alldeles enkelt att avgränsa. Det råder emellertid en relativt stor enighet om att förebyggande verksamhet är nödvändig, även om definitionen inte är given. Enligt Ohlsson (1994) skulle alla åtgärder kunna betraktas som förebyggande. Emellertid grundar författaren begreppet på två faktorer: ”a) man önskar att undvika något oönskat och b) man tror att problemet är av den karaktär att man kan förhindra dess uppkomst” (1994:66). Han menar att en åtgärd bör sättas in innan problemet har uppstått eller blivit manifest för att den ska kunna kallas förebyggande. Tanken är att det är bättre att göra en god investering tidigt än att försöka ”lappa” ihop problemen senare (Ohlsson, 1994; www.kbt.nu). Emellertid har det även riktats kritik mot förebyggande insatser. Bland annat diskuteras det huruvida de verkligen ger någon effekt. Detta med hänvisning till att ungdomsbrottsligheten aldrig har varit lika hög som under 50-talet då stora satsningar på sociala reformer, psykisk barn- och ungdomsvård samt fritidsledare gjordes. Effekterna kan inte klart avgöras då det inte går att mäta effekten av generella reformer. Vidare går det inte heller att avgöra hur resultatet hade blivit utan vidtagna åtgärder (Ohlsson, 1994).

Daleflod (1999) menar att samhället undervärderar betydelsen av aggressivt beteende, vilket har lett till att våldsnivån generellt sett har höjts. Han hänvisar till forskning som har visat att prevention och behandling fungerar, bara rätt åtgärder sätts in, och menar att detta i längden är det mest kostnadseffektiva.

4. Teori

4.1 Behaviorismen och kognitiv teori

Behaviorismen, till en början utvecklad av Ivan Pavlov, är föregångaren inom handlingsteorierna och det är utifrån dessa tankar som kognitiv teori och därefter kognitiv beteendeterapi har utvecklats. Med begrepp som betingning och tanken om att belönade beteenden upprepas söker behavioristerna efter de mekaniska krafterna bakom mänskligt beteende, till skillnad från psykoanalytiker som letar efter de själsliga processerna och varför människor handlar som de gör. Inom behaviorismen är inte insikten om ett problem avgörande. Tanken är att om människor har lärt in beteende fel kan det läras om (Eysenck, 2000).

4.2 Kognitiv beteendeterapi - KBT

Kognitiv beteendeterapi (KBT) kan betraktas som ett: *”Samlingsnamn för de terapier som fokuserar på att hjälpa klienterna att utveckla och tillämpa mer funktionella sätt att handla och tänka”* (www.stat-inst.se). Fokus ligger på ”här och nu” situationen och samspelet mellan individen och dennes omgivning (www.kbt.nu). Terapiformen grundar sig bland annat på ett inlärningspsykologiskt synsätt där psykologiska störningar betraktas som ett resultat av tidigare inläringserfarenheter. Genom individens upplevelser av nya situationer och erfarenheter förändras dennes sätt att tänka, känna och agera (Eysenck, 2000; Lundh, 1994). Utifrån dessa inläringsteoretiska tankar växte en ny terapiform fram under 50-talet, beteendeterapin, vilken tog skarpt avstånd från den psykoanalytiska terapin (Lundh, 1994, Ohlsson, 1994). Idag har terapiformen en stark ställning och behandlingsforskningen i allmänhet handlar i mångt och mycket om kognitiva och beteendeterapeutiska metoder. Vidare bygger KBT även på socialpsykologi och kognitionspsykologi (www.kbt.nu).

Ett kännetecken för KBT är att utövarna förlitar sig på det som kan prövas genom vetenskapliga studier och metoderna bygger därför till stor del på forskning och praktisk erfarenhet; en positivistisk vetenskap, vilket innebär att KBT ständigt utvecklas (Levin, 2000; www.kbt.nu). Trots att terapiformen omfattar olika teorier kan tydliga gemensamma drag urskiljas:

- Ett strukturerat, målinriktat och systematiskt arbetssätt
- En aktiv terapeut och betoning på samarbetet mellan terapeuten och klienten
- ”Här och nu”-fokusering
- Vetenskaplig utvärdering och ständig förändring efter nya forskningsrön
- Hemuppgifter (Lundh, 1994; Statens institutionsstyrelse, 2003; www.kbt.nu).

Inom KBT avses med begreppet beteende de kroppsliga reaktioner, egna tolkningar och uppfattningar av olika händelser och handlingar som påverkar individen och omgivningen (www.kbt.nu). En annan definition av begreppet är att beteende är allt som en människa tänker, känner, gör och säger – allt som skiljer en död människa från en levande (www.stat-inst.se). En grundläggande tanke inom KBT är att betrakta terapisituationen som ett inläringstillfälle där terapeuten påverkar klienten genom sitt kroppsspråk och sitt sätt att

uttrycka sig. Det finns studier som visar att klienter upprepar de beteenden som de tidigare har sett ger positiva konsekvenser och undviker andra (Lundh, 1994).

4.3 Aggressivitet

4.3.1 Inlärt beteende

Aggressivt beteende kan betraktas som ett väl synligt beteende som nyttjas av dem som saknar konstruktiva alternativ. Enligt Goldstein (2001) består aggressivt beteende av tre olika komponenter, vilka måste behandlas samtidigt för att kunna möjliggöra en förändring av beteendet. Han uttrycker aggressivitet som ett beteendemässigt, kognitivt och emotionellt fenomen. *Beteendet* framkallas av ilska som kallas *kognitiva* missuppfattningar, vilka i sin tur ger upphov till *emotionell* upprördhet och därmed ger ytterligare energi till det aggressiva beteendet.

Goldstein (2001) menar att aggressivt beteende är svårt att förändra då detta är ett beteende som lärs in genom upprepning samt upplevs som framgångsrikt då det ofta belönas och sällan bestraffas. Författarna hänvisar till tidigare forskning då de skriver att det aggressiva beteendet har visat sig vara ett inlärt beteende och menar att detta främst kommer från tvångsfostran i hemmet. Föräldrarna har svårt att visa hur barnen ska agera och är inte sällan inkonsekventa och hotfulla i sin uppfostran (Eysenck, 2000; Goldstein, 2001; www.kbt.nu). Författarna poängterar vidare att dessa föräldrar ofta tillrättavisar barnen och sällan ger dem positiv förstärkning. De barn som växer upp med aggressivitet i sin vardag lär sig detta mönster samt har aggressiva tankar och ser därför inte aggressivitet som något omoraliskt eller asocialt utan som en självklarhet (Eysenck, 2000; Goldstein, 2001). Medlemmarna i aggressiva familjer ser att målet uppnås och den vuxne får som den vill genom att hota eller slå. Beteendet eller fenomenet som orsakade den vuxnes irritation upphör med straffet, vilket leder till att både den vuxne och barnet upplever att "den starke har rätt" (Goldstein, 2001). Även skolan och media betraktas som ett inlärningsforum för aggressivitet. I synnerhet upplevs media bidra till inläring och tillämpning av aggressivt beteende och till följd därav öka våldsnivån i samhället (Goldstein, 2001; www.kbt.nu).

Barn och ungdomar har en egenskap som gör att deras beteende vidmakthålls. "De vet inte hur de ska göra istället" (Goldstein, 2001:17). Detta i kombination med uppmuntran från andra och ett sedan lång tid tillbaka framgångsrikt och inlärt beteende ger upphov till fortsatt

aggressivt beteende. Om barnet aldrig lärt sig andra sätt att lösa konflikter på är det inte främmande att ta till våld (Goldstein, 2001; Daleflod, 1999). Efter hänvisning till tidigare forskning kring aggressiva personer konstateras att dessa barn och ungdomar har bristande problemlösningsförmåga och tankestörningar som gör att deras beteende vidmakthålls. Faktorn att aggressivitet betraktas som ett inlärt beteende möjliggör en förändring även om det är svårt. Men det finns forskning som har visat att om barn uppmuntras till aggressiva lekar för att, så kallat, avreagera sig blir de ofta mer våldsamma och tanken får motsatt verkan (Daleflod, 1999).

5. Redovisning av insamlat material

5.1 Elevernas upplevelse av ART-träningen

Fyra av fem intervjuade elever beskriver ART-träningen som rolig och de säger att de har lärt sig något under lektionerna. Tre av eleverna tycker att rollspelen är roligast och en av eleverna anser att moraliska dilemman är den roligaste delen av ART. Den femte eleven som inte håller med om att ART-träningen är rolig beskriver den med ordet "medium":

"Ibland så är den rätt så irriterande. Vad ska jag säga? Tråkig!" (Martin)

Denna elev menar att han redan kan det de går igenom på ART-lektionerna, han vet redan hur han ska agera. Dock ser han en ljuspunkt i att eleverna får godis som belöning ibland.

Samma elev kan bättre beskriva vad han inte tycker om med ART. Han uppfattar att ge komplimanger och "ärliga stunden" som jobbigt eftersom han inte tycker att det finns något positivt att säga om de andra eleverna. Han kan emellertid beskriva en fördel med ART. Det är den enda lektionen som han inte blir mobbad på

Fyra av eleverna vill inte ändra någonting med ART. De uppfattar träningen som lärorik och tycker inte att det finns några nackdelar. En av dem är särskilt positiv:

"Alla skulle få ha ART i vanliga skolor också." (Thomas)

En av eleverna anser inte att han har lärt sig någonting medan de andra fyra säger att de har fått lära sig hur de ska uppföra sig och göra för att kontrollera sin ilska. Tre av eleverna uttrycker sig som följer:

”Lärt sig lite tips om när man blir arg så hur man ska göra. Vad ska man säga? Träna på vad heter det...sociala färdigheter.” (Thomas)

”Att få prata och ta konsekvenser.” (Jonas)

”Alltså, jag vet vad jag ska göra för att inte bli arg.” (Viktor)

5.2 Elevernas upplevelse av egen förändring i samband med ART-träning

5.2.1 Har ART fått dig att tänka annorlunda?

Samtliga fem elever anser att ART har fått dem att tänka lite annorlunda. Fyra av eleverna beskriver denna tankeförändring som att de nu vet hur de ska begränsa sig och kontrollera sin ilska. Den femte eleven kan inte beskriva vad det är som gör att han tänker annorlunda. Följande citat illustrerar elevernas egna tankar:

”Alltså hur man ska...alltså t.ex. att man ska vara snäll mot andra som man vill att andra ska vara mot dig.” (Viktor)

”Jag tänker mer nu att jag inte ska bli så arg när jag blir arg. Innan så brydde man sig inte så mycket.” (Thomas)

”Att nu förstår man det mer än man gjorde innan. Innan var det precis som att man inte ville men nu vet jag hur jag ska göra. (Jonas)

5.2.2 Har ART fått dig att känna annorlunda?

Samtliga fem elever svarar att ART har fått dem att känna lite annorlunda. Två av dem kan inte beskriva på vilket sätt de känner nu till skillnad från innan. En av dem menar att det beror på situation om han känner annorlunda eller inte. Den andra eleven svarar enbart att det är komplicerat att beskriva.

De övriga tre eleverna förklarade lite mer ingående hur de kände nu vilket redovisas genom nedanstående utdrag ur intervjuerna:

- Har ART fått dig att känna annorlunda?
- Lite grann.
- På vilket sätt då?
- Känna över att jag lär mig massa grejor och sånt där som jag inte vet hur jag ska känna.
- På vilket sätt känns det annorlunda? Känns det bra eller det...
- Det känns bra.
- Vad är det som känns bra?
- Det känns bra att jag vet att, alltså att man vet nu hur man ska kontrollera grejor som man inte visste innan. (Viktor)

- Har ART fått dig att känna annorlunda då?
- Ja, förr kände jag mig arg och ville slåss mer påren jävelskap.
- Påren jävelskap?
- Ja.
- Är det något mer du menar med att det har fått dig att känna annorlunda? Eller det är bara att du tycker det är bra?
- Det är bra, jag är gladare. (Pontus)

- Har det fått dig att känna annorlunda?
- Mmm, jag har varit mycket mer positiv nu den senaste tiden.
- Jaha, på vilket sätt menar du att du har varit mer positiv?
- Ja, alltså jag tycker andra saker är roligare nu igen. Sånt som var roligt förr och sen blev tråkigt är roligare igen.
- Som vad då.ex.?
- Ja, som innan så tyckte jag att...först tyckte jag det var roligt, de flesta ämnena i skolan sedan blev det tråkigt och nu tycker jag det är roligt igen. (Thomas)

5.2.3 Har ART fått dig att bete dig annorlunda?

En av eleverna anser inte att ART har fått honom att bete sig annorlunda. Han berättar att han i princip aldrig blir arg och att det alltid har varit likadant men samtidigt anser han sig ha haft nytta av ART och lärt sig hur han ska agera och göra för att inte bli arg.

Två av eleverna berättar att de tidigare var bråkiga och slogs en del men att de inte gör på det viset längre. Jag frågade vad det var som hade fått dem att förändra sitt beteende och fick två olika svar. En av eleverna svarade rakt ut att det var ART som hade fått honom att förändra sitt beteende och att han var artigare nu än tidigare. Denna elev berättade att han istället för att slåss säger till om han blir arg eller ledsen. Den andra av dessa två eleverna svarade att han inte var lika aggressiv nu som tidigare men han tror att det mest är den lugnare miljön och fåtalet elever på skoldaghemmet som har påverkat honom. Dock menar denna elev att han kan se att ART har påverkat honom eftersom han inte har varit arg på länge.

En annan elev beskrev hur ART hade fått honom att bete sig annorlunda genom att säga:

”Ja, en aning genom ja...istället för att hålla på och skrika och hålla på och stångas och så ja, håller jag tyst och bara sitter och ja, jag vet inte.” (Martin)

Samma elev säger även att han att hans förändrade beteende inte behöver vara ett direkt resultat av ART utan att det kan bero på andra faktorer. Dock menar han, till skillnad från den andra eleven som förde ett liknande resonemang, att det inte beror på skolmiljön eller att det är lugnare där. Han vill snarare börja på sin gamla, större skola igen.

Den femte eleven kunde inte svara på frågan.

5.3 Elevernas upplevelse av andras förändring

Under denna rubrik har jag, utöver elevernas upplevelse av kamraternas förändring, även valt att redogöra för hur eleverna upplever att personer i deras omgivning har uppmärksammat att de har märkt förändring i elevernas beteende sedan de började med ART-undervisningen.

5.3.1 Vilka förändringar upplever eleverna i sina kamraters beteende i samband med ART-träning?

Tre av eleverna tycker inte att de kan se någon förändring i kamraternas beteende. En av dem menar att detta beror på att han inte har gått på skoldaghemmet särskilt länge och därför inte har träffat de andra eleverna innan de började med ART. En annan av dessa tre elever anser att kamraterna är lite lugnare precis efter ART-lektionerna. Under ART-lektionerna tycker han att de är snällare än annars då de inte mobbar honom under dessa lektioner.

Två av eleverna tycker sig kunna se förändringar i kamraternas beteende. En av dem svarar: *”De är snällare. Istället för att slåss så säger de till och säger fula saker.”* (Pontus)

Den andra eleven svarade:

- Har du själv märkt någonting? Någon förändring i dina klasskamraters beteende? Kan du se att de beter sig annorlunda?
- Vissa beter sig annorlunda.
- På vilket sätt då?
- Vissa vet jag att de har lärt sig att kontrollera sin ilska. (Viktor)

Emellertid hade denna elev inte märkt det själv. Han visste inte riktigt om de andra beter sig annorlunda nu än tidigare.

5.3.2 Hur upplever eleven att omgivningen svarar på elevens beteende förändring i samband med ART?

Ingen utav de fem eleverna sade sig själva ha märkt någon skillnad i omgivningens bemötande sedan de började med ART. Dock menade en av eleverna att hans kamrater har blivit snällare och att de har sagt åt honom att han har förändrats. Tre av eleverna hade från sina föräldrar fått höra att de hade förändrats. I ett av fallen hade föräldrarna sagt att eleven blivit lugnare. En annan elev hade fått höra att han hade blivit gladare och föräldrarna hade påpekat att han gjorde läxorna nu till skillnad från tidigare. Den tredje eleven hade fått höra att han hade förändrats men inte fått förklarat på vilket sätt föräldrarna hade märkt detta.

5.4 Vilka förändringar upplever lärarna i elevernas beteende i samband med ART-träning?

Båda lärarna är av åsikten att eleverna påverkas positivt av ART och de har båda märkt förändring hos eleverna. Dock menar en av dem att alla elever inte alltid är mottagliga för kunskapen. Detta beskriver han som att vissa av eleverna är immuna mot ART då han tror att ART:s inverkan på eleven beror på elevens egen inställning men att det även kan bero på dagsformen hos eleven. Då är det avgörande om eleven är på humör och vill delta eller inte. Emellertid säger samma lärare att det ibland även kan bero på om eleven har en diagnos eller liknande. Det framkommer tydligt att denna lärare inte anser att ART har hjälpt för samtliga av skoldaghemmets elever trots att vissa av dem har deltagit i ART-lektioner i över ett år.

”...när det gäller...(skratt)...aggressive replacement training...så fattar man inte att det har hjälpt någonting.”

Emellertid säger han vidare att ART för honom inte enbart innebär fokusering kring aggressivitets ersättning utan även påverkar eleverna positivt i fråga om att förstärka deras självförtroende och medverka till att eleverna vågar göra muntlig framställning inför andra.

”...blyga elever kan ha nytta av detta i...liksom i andra sammanhang.”

Läraren beskriver en mer positiv utveckling för de lite lugnare eleverna i samband med ART än vad han vanligtvis kan se. Han anser främst att elevernas självkänsla har stärkts och förmågan att uttrycka sig i grupp har blivit bättre, han relaterar inte förändringen direkt till

minskning av elevernas humörsvängningar. Dock betonar han att han inte konkret kan säga att någon av eleverna har förändrats radikalt på grund av ART då det även finns andra faktorer som kan spela in.

Den andra läraren å sin sida anser att ART handlar mycket om sunt förnuft vilket alla ungdomar inte har enligt henne. Hon menar att eleverna borde ha hört många av sakerna som tas upp i ART redan tidigare, hemifrån, på dagis och i förskolan men att de inte har tagit det till sig ordentligt.

Lärarinnan anser att förändringarna i elevernas beteende främst märks då de övat på sociala färdigheter. I synnerhet då de började öva på att ge komplimanger till varandra. Hon berättar att eleverna tidigare inte heller kunde ta emot komplimanger utan tolkade dessa som pikar med motsatt betydelse vilket istället ledde till bråk. Hon beskriver elevernas förändring som gradvis framvuxen, efterhand som eleverna har övat eller gått igenom ett specifikt scenario har de använt detta gentemot varandra och gentemot de vuxna på skolan. Hon beskriver hur eleverna gradvis har blivit modigare och efterhand har vågat rollspela inför varandra. Lärarinnan menar att eleverna idag har lättare för att prata och skoja med varandra och med de vuxna istället för att säga något dumt eller som hon uttrycker att de tidigare har gjort:

”...bara surat och blängt och surat och...med blicken har man sett att dom har tyckt att man är dum i huvudet för det stämde faktiskt inte alls det jag sa, tyckte dom.”

En annan sak som eleverna också har blivit mycket bättre på sedan de började med ART är att lösa konflikter genom att diskutera sig fram till lösningar. Med hjälp på vägen, främst från ART-tränaren men även andra vuxna, löser eleverna nu konflikter på ett bättre vis. Dock menar lärarinnan att det inte är alla elever som klarar av detta med en gång utan de måste först få vara arga en stund innan de lugnar ner sig och kan prata.

Båda lärarna upplever att eleverna använder sig av det de lär sig under ART-lektionerna även utanför detta klassrum. Detta har de bland annat märkt genom att eleverna har börjat tacka för maten, be om ursäkt eller ge komplimanger. Lärarinnan berättar att lärarna och ART-tränaren samarbetar. ART-tränaren informerar lärarna om vad eleverna övar på under ART-lektionerna för att även lärarna ska uppmärksamma om eleverna använder sig av de nya sociala färdigheterna och därmed kunna ge eleverna positiv förstärkning.

Den manliga läraren säger att han är fast övertygad om att eleverna använder sig av de nya färdigheterna och metoderna även utanför ART-klassrummet. Han upplever att övningar liknande ART är positiva på sikt och tror att alla genom upprepning så småningom lär sig en del ju fler gånger de gör en specifik övning. Detta tror han formar individen.

5.5 Vilka förändringar upplever ART-tränaren i elevernas beteende i samband med ART-träning?

ART-tränaren menar att eleverna påverkas positivt av ART då han anser att metoden stärker deras självförtroende. Han märker tydligt en stor förändring i elevernas beteende relativt snart efter att de deltagit i en första ART-lektion. Redan efter en vecka kan förändring ha skett. Denna förändring visar sig genom att eleverna vågar presentera sig och prata öppet inför andra i grupp samt att de vågar gå fram till nya personer och ta i hand.

”Sådana saker är också jätte viktiga...social träning så det visslar om det.”

ART-tränaren betonar att det inte går att mäta förändring eller hur snabbt den visar sig men han tror att eleverna omedvetet använder sig av det de övat på även utanför ART-lektionen. Direkt i anslutning till avslutad ART-lektion och ibland dagen efter använder sig eleverna flitigt av det de övat på men därefter tror ART-tränaren att de inte riktigt tänker på det utan omedvetet använder sig av färdigheterna.

ART-tränaren berättar att eleverna till en början ofta vägrar rollspela eller ställa sig framför de andra men efterhand som alla andra gör det och *”med en push i ryggen så fixar alla det...”*. Han säger vidare att en lektion kan räcka för att se förändring hos eleverna. Att ge komplimanger var en sådan sak som eleverna direkt använde sig av efter avslutad ART-lektion.

ART-tränaren menar att ART är en möjlighet för eleverna att tänka efter och bli medvetna om att det är okej att inte tycka likadant som andra men upplever samtidigt att eleverna ibland behöver påminnas om att använda metoden. Han berättar att ilskekontrollen är en del av ART som eleverna inte alltid använder men om någon påminner dem om vad de ska tänka på blir de medvetna om vad de gör för fel och då kan de även erkänna att det är fel. Emellertid

poängterar ART-tränaren att det inte enbart är aggressiva ungdomar som kan ha nytta utav ART, även alla andra kan dra fördel av metoden och lära sig saker.

Eftersom ART handlar om att träna in ett nytt beteende anser ART-tränaren att *”ju oftare man tränar desto bättre blir man.”*

5.6 Kan ART ha en förebyggande funktion?

Samtliga tre personal på skoldaghemmet anser att ART kan ha en förebyggande funktion och således skulle kunna användas i förebyggande syfte. ART-tränaren säger att ART absolut är förebyggande då de inom ART övar på situationer som eleverna kanske inte varit i tidigare men som de kan tänkas komma att hamna i. Han menar att eleverna genom upprepning lär sig att känna igen situationen samt hur de ska hantera den om en liknande situation skulle uppstå i verkligheten. ART-tränaren tror också att upprepningen bidrar till att eleverna lättare väljer att använda sig av det de tränat in.

ART-tränaren tror att ART skulle fungera ännu bättre om metoden användes ännu mer i den dagliga verksamheten. Han säger att det är oerhört viktigt att ge barn och ungdomar möjlighet att träna den sociala biten eftersom han är av den meningen att det är omöjligt att ta igen eller läsa in senare i livet. Därför menar han att barn och ungdomar borde få träna på detta så mycket som möjligt så tidigt som möjligt i skolan.

”Har det kört sig med det sociala så är det mycket svårare att gå på komvux och läsa hur du fungerar socialt än att läsa in något annat.”

De båda lärarna anser också att ART kan användas i förebyggande syfte. Den manliga läraren ger ett par konkreta exempel på elever som har erbjudits ART i 15-16 års ålder, vilket han anser är alldeles för sent. Han anser att om eleverna hade börjat med ART redan då de gick i årskurs 3 är det möjligt att de aldrig hade hamnat i den situationen de befann sig i som tonåringar.

”För jag menar att erbjuda ART- undervisning till en massa halvkriminella 15-16 åringar det är nog ändå lite av konstgjord andning.”

Han anser själv att han kan se att de yngre eleverna på skoldaghemmet är de som har påverkats mest av ART och de litet äldre i 15-16 års åldern är de som har förändrats minst. Att starta ART så tidigt som möjligt jämför han med diskussionen kring när insatser för barn eller ungdomar i riskzonen ska sättas in. Läraren menar att detta ska ske senast när barnen är i 12 års åldern, ju tidigare desto bättre. Längre fram i intervjun beskriver han hur han upplever att skolan och samhället sätter igång insatser liknande ART när det är för sent och han är fast övertygad om att många aldrig hade hamnat i dessa konflikter om något hade gjorts tidigare.

Lärarinnan anser absolut att ART kan användas i förebyggande syfte. Hon tror att ART kan läggas på olika nivåer och därmed användas redan på förskolan. Då avser hon färdigheter som att tacka för maten, att be om ursäkt och att hjälpa sina kamrater. Hon tror att ART kan hjälpa barn och ungdomar att våga stå emot gruppträck och att våga säga nej och detta skulle enligt henne leda till fler bättre ungdomar. Lärarinnan anser inte att alla ungdomar har sunt förnuft eller använder sig av det, de tackar inte för maten eller visar respekt för andra och därför anser hon att ART borde finnas på alla skolor. Trots att resurserna idag inte är tillräckliga tror hon att det skulle vara genomförbart:

”...jag tror att pengarna man lägger ut i början dom får man tillbaka i slutet.”

6. Analys

6.1 Vilka beteendeförändringar upplever eleverna i samband med ART-träning och hur uppfattar de ART-träningen som sådan?

” Ju oftare man tränar desto bättre blir man ” som ART tränaren uttrycker det. Enligt honom bidrar denna upprepning till att eleverna med tiden automatiskt *väljer* att använda det de har tränat in när de hamnar i en liknande situation.

Ungdomsalternativet (www.ungart.com) beskriver hur uttrycket ”Jag väljer” genomsyrar hela ART-metoden men frågan är om eleverna själva betraktar det på det viset. Fyra av fem elever anser själva att de har lärt sig något av ART och menar att de använder sig av tankesättet ibland. Samtliga elever menar att ART fått dem att *tänka* annorlunda och att de vet hur de ska kontrollera sin ilska nu men det är inte alltid de får tanke och handling att gå hand i hand. Detta tolkar jag som att eleverna faktiskt är på god väg att kunna välja att använda metoden

om de vill. För att kunna se om eleverna verkligen gör det måste en parallell till deras beteende dras. Tre av fem elever anser att deras *beteende* har förändrats. Emellertid är två av dem tveksamma till om det beror på ART.

Enligt Goldstein (2001) är syftet med ilskekontrollträningen att ilska ska uppstå mer sällan samt att ge ungdomarna de redskap de behöver för att lära sig kontrollera ilskan. Fyra av eleverna beskriver att det är precis det de har lärt sig genom ART. Bland annat berättar eleverna att de inte blir arga lika ofta längre och att de inte heller hamnar i bråk som de gjorde tidigare. En av eleverna berättar under intervjun att han väldigt sällan blir arg och att det var på det viset även innan han började gå på ART-lektioner. Emellertid anser han att han trots detta har haft nytta av ART. Detta att jämföra med lärarnas åsikt om att elevernas självförtroende har påverkats positivt och stärkts utav ART.

En tanke bakom ART är att positiv förstärkning och belöningar ska uppmuntra eleverna att använda det ”nya” beteendet. Vikten bör läggas vid det som fungerar och inte på det negativa (Goldstein, 2001). Denna tanke härstammar ursprungligen från behaviorismens idé om att belönade beteenden upprepas (Eysenck, 2000). Brist på belöning och positiv förstärkning eller då föräldrarna är inkonsekventa i sin uppfostran och istället poängterar det som är fel kan förstärka det aggressiva beteendet hos barnen (Eysenck, 2000; Goldstein, 2001).

Den del av ART-innehållet som nämndes av i stort sett alla eleverna var belöningarna. Om de gjort bra ifrån sig under ART-lektionen får de godis. Å ena sidan tror jag att belöningar fyller en funktion och fungerar som en sporre å andra sidan kan belöningarna bidra till att eleverna genomför det de har blivit tillsagda även om de inte alltid vill. Under mina fyra heldagar på skoldaghemmet fick jag höra en kommentar från en av eleverna som gav mig en nyans på saken. Denna elev menade att hela ART-programmet var lite komiskt. Han exakta ord var: ”*Det är lite hundlikt.*” Vidare förklarade han att de gjorde sakerna de var tvungna till under ART-lektionerna för att få lite godis som belöning.

6.2 Lärarna och ART-tränarens syn på elevernas förändring

De båda lärarna samt ART-tränaren anser att eleverna har haft nytta av och lärt sig något under ART-lektionerna. Deras åsikt är att eleverna genom upprepning med tiden lär sig att använda de nya färdigheterna och därmed det nya beteendet. Vilket överrensstämmer med

Goldsteins syn då han skriver att en framgångsrik och effektiv metod måste lägga tyngdpunkt vid att lära, lära av och lära om för att kunna minska asocialt beteende, något som inte sker omgående (2001). Eysenck beskriver att en behavioristisk tanke är att om fel beteende har lärts in kan det också läras om (2000).

Lärarna och ART-tränaren beskriver att elever som tidigare inte vågade prata inför andra eller som var allmänt blyga vågar mer idag. Detta visar att ART inte enbart gynnar aggressiva ungdomar utan även andra. Detta i sin tur överensstämmer med Goldsteins tanke. Social färdighetsträning är bevisat effektiv för andra kategorier av barn: blyga och omogna var exempel som gavs. (Lardèn, 2004; Goldstein, 2001).

Lärarinnan berättar hur lärarna och ART-tränaren samarbetar. ART-tränaren informerar om vad de tagit upp under ART-lektionen för att även lärarna ska kunna ge positiv förstärkning åt eleverna när de ser/hör att de använder sig av det de tränat på

6.3 Elevernas observationer av andras förändring

Två av eleverna uppger att de märkt en viss förändring i kamraternas beteende. Emellertid hade den ena av dem inte riktigt sett det själv utan drog slutsatsen att de andra visste hur de skulle agera och kontrollera sin ilska och därför trodde han sig också veta att de använde sig av det. Att de andra eleverna inte märkt någon skillnad kan bero på att de inte gått på skoldaghemmet någon längre tid och därför inte kan se någon förändring då de inte vet hur de andra var tidigare.

En koppling mellan dessa fakta och grundutförandet av ART kan jag därför skönja. Modelling, återkoppling och hemuppgifter är arbetsmetoden inom ART (Goldstein, 2001). Dock tycker jag mig av elevernas svar kunna utläsa vissa brister i metoden. Min förväntning var att eleverna skulle vara mer uppmärksamma för förändringar hos varandra även utanför ART-lektionerna. I enlighet med Kohlbergs stadium 2 där individer som befinner sig på detta stadium är mer självcentrerade och har lättare för att upptäcka andras brister (Goldstein, 2001). Min tanke var att eleverna genom att ge varandra positiv feedback efter framförda rollspel skulle ta detta med sig och använda även i andra situationer och därmed reflektera mer över sina kamraters beteende. En tänkbar anledning till att eleverna inte ser varandras förändringar kan vara att eleverna trots allt inte klarar av att generalisera färdigheterna till andra liknande situationer, och därmed inte heller fokuserar på andra personers beteenden.

Enligt Piaget bör barn som ådersmässigt befinner sig under det formaloperativa stadiet kunna tänka mer abstrakt och generalisera händelser. Då samtliga elever är eller ska fylla 13 år borde de enligt Piaget kunna utveckla sina tankeprocesser och reflektera mer logiskt över bland annat sina egna handlingar (Eysenck, 2000). Emellertid kan Piaget tänkas utgå från ”normalfallet” och inte ta med de olika barnen och ungdomarnas bakgrund eller eventuella problematik i beräkningen då han beskriver de förväntade färdigheterna för varje stadium.

6.4 Överensstämmer elevernas syn på sig själva med skolpersonalens syn?

Personalen uttrycker att de kan se en klar förändring i elevernas beteende främst genom att eleverna använder sig av de in tränade färdigheterna som att ge komplimanger, att lösa konflikter samt att de även får motivera sina åsikter. Eleverna själva anser främst att de lärt sig att kontrollera sin ilska och hur de ska tänka för att inte bli arga. En av eleverna uttrycker att han har lärt sig: *”Att få prata och ta konsekvenser.”* Genom detta kan tyckas att ART:s olika beståndsdelar till viss del uppfyller kriterierna. Ilskekontrollen syftar till att få ilska att uppstå mer sällan och detta ska uppnås genom att ge ungdomarna redskap för att de ska lära sig självkontroll (Goldstein, 2001). Med social färdighetsträning är poängen att ungdomarna ska lära in nya färdigheter och därefter använda dem (Lardèn, 2004; Fransson, 1996; Goldstein, 2001). Samtidigt som komponenten moraliskt resonerande avser att låta ungdomarna motivera sina tankesätt och åsikter (Goldstein, 2001; www.ungart.com).

Genom att betrakta de olika svaren får jag intrycket av att i stort sett samtliga respondenter anser att ART:s olika beståndsdelar och därmed olika syften har gett resultat. Eleverna beskriver att deras sätt att tänka, känna och agera till viss del har förändrats. Detsamma gäller för ART-tränaren och de båda lärarna som beskriver att de kan se skillnad i hur eleverna beter sig, att de ger komplimanger och resonerar lite annorlunda samt har blivit bättre på att lösa konflikter och även att eleverna kan kontrollera sin ilska bättre nu än de kunde tidigare.

6.5 Kan ART användas i förebyggande syfte?

Samtliga av de intervjuade ur personalen på skoldaghemmet anser att ART kan användas i förebyggande syfte, ju tidigare desto bättre. Ohlsson (1994) menar att åtgärden bör sättas in innan problemet har uppstått eller blivit manifest för att kunna betraktas som förebyggande.

Vidare beskrivs dessa åtgärder också som en god investering, det är bättre att sätta in dem tidigt än att försöka korrigera problemen senare (Ohlsson, 1994; www.kbt.nu).

Den manliga läraren vet av erfarenhet att de yngre eleverna är mer mottagliga för ART och beskriver insatser som påbörjas i 15-16 års åldern som ”...lite av konstgjord andning” . Lärarinnan tror att det trots brist på resurser skulle vara genomförbart att införa ART i alla skolor. Hennes motivering är, som redovisat, att de pengar som till en början läggs ut resulterar i lägre utgifter senare. Pengarna kommer tillbaka i form av färre inbrott och färre institutionsvistelser för ungdomarna. Daleflod (1999) är av samma åsikt. Det mest kostnadseffektiva är att sätta in förebyggande åtgärder och behandlingar och han menar att detta bevisligen också fungerar. Jalakas (2002) skriver att ART metoden har använts även för 3-4 åringar.

En av eleverna håller med även om han inte själv betraktar det i perspektiv av förebyggande. Han anser att alla borde få ha ART, även elever i ”vanliga” skolor.

Till skillnad från kritikerna nämner skolpersonalen ingenting om att resultatet kunde ha blivit annorlunda om eleverna inte haft ART. Att mäta effekten av förebyggande insatser är inte helt enkelt (Ohlsson, 1994). Två av eleverna är inne på samma spår då de menar att det inte är självklart att det är ART som har påverkat dem och deras beteende utan att det även kan bero på andra faktorer såsom miljöombyte och ett mindre elevantal.

7. Slutdiskussion

Genom min kvalitativa undersökning har jag fått kunskap om elevers upplevelse av ART-träning samt deras och skolpersonalens upplevelse av beteendeförändringar i samband med ART. Min föreställning var att ART hade möjlighet att förändra barn och ungdomars beteende men det fanns en faktor som inte gick att bortse ifrån - elevernas egen vilja.

I diskussionen kommer jag att föra fram olika tankar som har väcks under arbetes gång. En av frågorna som jag särskilt valt att lägga vikt vid är om ART kan användas i förebyggande syfte. Andra frågor som även väckt mitt intresse är följande: elevernas valmöjligheter samt kritiken mot ART respektive andra liknande metoder. De två sistnämnda frågorna har jag inte

haft med som en del av mina frågeställningar men jag anser att detta är ytterst relevant i sammanhanget.

7.1 Valmöjligheter och belöningar

Det kan uppstå komplikationer då ART i stort sett alltid ingås på *frivillig basis*, de barn och ungdomar som kanske är i störst behov av ART har *tyvärr* möjligheten att välja bort densamma. Personligen tror jag att en förutsättning för att ART ska fungera och ge önskat resultat är att deltagarna vill delta och uppfattar övningarna som lärorika.

Som jag tog upp i min analysdel uppfattade eleverna *belöningarna* som positiva. Jag tror att belöningar fungerar men undrar om det är av rätt orsak. Gör eleverna vad de ska för att de själva vill eller gör de det för någon annans skull och för att få en liten bonus? Under mina fyra heldagar på skoldaghemmet fick jag höra en kommentar från en av elever som menade att hela ART programmet var lite komiskt. Han exakta ord var: "*Det är lite hundlikt.*" Vidare förklarade han att de gjorde sakerna de var tvungna till för att få lite godis som belöning. Det tål att tänkas på

7.2 Kritik

En del kritik har framförts mot nya sociala metoder som ART. Bland annat kritiseras de för att enbart betrakta individen som ett objekt och inte se till orsakerna bakom beteendet och inte heller bryr sig om de framtida konsekvenserna eller effekterna. Min åsikt är att det inte är möjligt att bortse ifrån de bakomliggande orsakerna till ett fenomen och enbart studera det synliga beteendet. Visserligen fokuserar kognitiva beteendeterapeutiska metoder på det som är aktuellt "här och nu", men det finns alltid en anledning till att något är som det är. Därmed vill jag påstå att det inte är möjligt att bortse från vad som har utvecklat ett specifikt beteende utan nödvändigt att ta hänsyn till tankar och känslor. Behaviorismen, de kognitiva beteendeterapeutiska metodernas företrädare, utgick ifrån beteendet och fokuserade inte på insikten i ett problem. Ytterligare kritik mot metoderna kan vara att det är normativa, och även subjektiva, värderingar som styr vad som är rätt och fel. De sociala färdigheterna går att finna i den givna manualen men sättet att "lära ut" dem på grundar sig på subjektiva bedömningar om vad som är ett lämpligt sätt. Detta kan ställas i relation till förespråkarnas åsikt om hur objektiva och värderingsfria metoderna är.

Levin (2000) uppmärksammar ett problem. Han ställer frågan om metoderna förmedlar ett humanistiskt värde. Han undrar om läsaren skulle ha känt om denne själv hade varit föremål för systematisk träning i korrekta beteende i tvångssituationer. Oavsett för vems skull det är ämnat är det en fråga värd att tänka på Hur skulle det se ut med ett likriktat samhälle där alla tyckte, tänkte och uppförde sig likadant? Möjligen skulle det vara positivt då alla uppförde sig artigt och trevligt, inte stökade och bråkade eller bar sig illa åt på annat sätt. En kommentar som fastnade under arbetets gång var då en av eleverna berättade, att ART hade lärt honom hur han skulle göra för att inte bli arg samt att han nu visste hur han skulle *”känna över olika saker”*. Detta skulle jag vilja koppla samman med att syftet med ilskekontrollen är att ilska ska uppstå mer sällan. Utifrån elevens kommentar skulle ART-innehållet kunna betraktas som indoktrinering. ART förmedlar vad individen ska tycka, tänka och hur denne ska agera. Lite hårddraget men min mening är att det är oerhört viktigt att vara observant på vilket budskap som förmedlas till barnen och ungdomarna. Poängen borde trots allt vara att de förstår *varför* något inte är bra eller lämpligt för att kunna förändra sitt beteende. Eleven tycks ha missuppfattat en del av budskapet, det är ingen som menar att han inte får lov att bli arg. Men passar verkligen alla i samma form, ska vi inte tillåta olikheter? Är det fel att bli arg? Vart går gränsen, hur arg får någon lov att bli innan de hamnar utanför ”normalmallen”? Har vi rätt att bli hur arga som helst bara vi inte slår på någon annan, eller annat? Känslan är subjektiv och hur skulle människor må om vi inte har tillåtelse att få utlopp för våra känslor? Människor går till psykologer för att få kontakt med sina undertryckta känslor medan ART kan uppfattas verka för det motsatta. ART ska ge individen alternativ men rätten att bli arg måste vi få ha kvar.

7.3 Förebyggande möjligheter

Min åsikt är att förebyggande åtgärder är ytterst viktiga. Dock skulle jag vilja dra en parallell mellan ART och specialundervisning i allmänhet. Skulle ART kunna betraktas som den moderna tidens specialundervisning där de lite bråkigare och stökigare eleverna placeras? Eller är det bättre att införa ART som en obligatorisk del i skolan för att undvika att vissa elever pekats ut som stökiga? Detta är en fråga utan självklart svar men jag anser att vissa elever i specifika grupper kan verka stigmatiserande. Det finns en risk att dessa elever blir ännu mer utslagna och stämplade om de placeras i särskilda klasser. Istället vore det bättre att på ett tidigt stadium införa ART eller en liknande metod för att undvika uppkomsten av dessa problem. Tyvärr gör sig ekonomin ständigt påmind, resurserna är inte tillräckliga men jag tror

ändå att det lönar sig i slutänden att satsa på barnen och ungdomarna innan de har utvecklat avvikande beteenden eller är på väg in i en våldsam eller kriminell karriär. Som det är idag försvinner alltfler som arbetar inom elev hälsovården, lärarna blir färre samtidigt som det är fler elever som inte klarar det rådande tempot i skolan och framförallt de stora klasserna. Ett resultat av detta blir att fler stödklasser krävs. Att använda ART i förebyggande syfte skulle kunna motverka dessa behov. Om antalet elever som behöver specialundervisning skulle minska och satsningar på generella insatser för samtliga barn och ungdomar öka, skulle detta med tiden leda till att resurserna faktiskt räcker till. Jag är medveten om att det inte enbart är aggressiva eller stökiga barn och ungdomar som placeras i stödklasser eller är i behov av extra hjälp från vuxna. Det finns ”bokstavs barn”, barn med läs- och skrivsvårigheter eller barn med andra dysfunktioner som gör att de inte klarar av att gå i en ”vanlig” klass men genom min undersökning har jag konstaterat att ART inte enbart är lämplig eller funktionell för aggressiva och våldsamma barn.

Viktigt i sammanhanget är att poängtera att barn och ungdomars uppfostran inte enbart är samhällets ansvar även om de spenderar en stor del av sin vardag i samhällets vård. Föräldrarna är de som har det yttersta ansvaret men tyvärr tar inte alla det ansvaret på allvar. Under arbetets gång har jag stött på förslag och alternativ om vilket stöd som bör erbjudas föräldrar som inte klarar av att hantera sitt föräldraskap. Trots allt är det främst från hemmet som barnen får sina värderingar. Genom föräldrautbildningar kan föräldrarna bland annat få råd om hur de ska sätta gränser för sina barn och hur de kan hantera olika problem. Många föräldrar har svårt att ge positiv förstärkning och berömma sina barn om de gjort något bra. Föräldrarna tar istället fasta på det negativa, vilket skulle kunna vara en bidragande orsak till att deras barn gör detsamma, barnen vet inte hur de ska hantera dessa negativa ord och kan bli mindre tillmötesgående och mer bråkiga. Var denna spiral börjar är svårt att avgöra. Ibland kan det vara barnen som är bråkiga och envisa, de lyssnar inte och föräldrarna anser att det enda sättet att nå barnen är då de skäller på dem. Ibland kan det vara tvärtom, barnen stänger av och slutar lyssna för att de alltid bara får höra det negativa. Med detta i åtanke anser jag att det är oerhört viktigt att förankra metoder som ART även i hemmet och i barnen eller ungdomarnas övriga nätverk. För att en förändring ska ske torde det vara lämpligt med påverkan från flera håll. Även om föräldrar många gånger kan vara väldigt positiva till ART är det inte alla gånger de är delaktiga och uppmuntrar barnen i hemmet, föräldrarna lämnar denna bit till skolan och hoppas att det räcker. Att familjen och det övriga nätverket spelar en viktig roll för hur ett barn betar sig går inte att bortse ifrån, kanske är den större än vi tror.

ART i all ära men frågan är om de nya metoderna har kommit för att stanna. Givetvis ska vi inte svälja en metod med hull och hår men utifrån tidigare forskning och min undersökning tycker jag mig kunna se de positiva effekterna av ART. Goldstein menar i alla fall att ART är en början i en ständigt sökande efter effektiva behandlingsmetoder. Låt oss hoppas att han har rätt!

Referenslista

Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Eysenck, M (red) (2000). *Psykologi. Ett integrerat perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Fransson, P. & Armelius, B-Å (1996). ”Psykoterasi för ungdomar med tonvikt på beteendestörningar – en forskningsöversikt.” i Armelius, B-Å et. al. *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Liber utbildning AB

Goldstein, A. P. et. al. (2001). *ART. Aggression Replacement Training. En multimodal metod för att ge aggressiva barn och ungdomar sociala alternativ*. Aneby : KM – förlaget AB/Barnhemmet Oasen. 2 upplagan

Levin, C. (2000). ”Psykologi och socialt arbete” i Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H. *Socialt arbete. En grundbok*. Falköping: Natur och Kultur

Lundh, L-G. & Eriksson, B. (1994). *Psykoterapins skolbildningar*. Lund: Studentlitteratur

McMurphy, S (1996). ”Olika modeller för unga lagöverträdare – erfarenheter från forskning” i Armelius, B-Å.,et. al. *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Liber utbildning AB

Ohlsson, L. B. & Swärd, H. (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur

Repstad, P. (1999). *Närhet och distans: kvalitativ metod i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 3:e upplagan

Övrigt:

Folkuniversitet. Informationsblad, föreläsning: ART. Aggression Replacement Training. Lund. 2002-10-07

Daleflod, B. (1999). *"Visst kan vi stoppa det ökande våldet."*. www.kbt.nu 2004-03-30

Jalakas, A. (2002). *"Våld besegras med ord. Amerikansk metod framgångsrik."* www.socialpolitik.com 2004-03-28

Lardèn, M. & Daleflod, B. (2004). *"ART – en lovande metod med brett användningsområde."* www.oasen.com 2004-03-30

www.aggressionreplacementtraining.org: ICART - International Center for Aggression Replacement Trainings hemsida: 2004-03-30

www.kbt.nu: Beteendeterapeutiska föreningens hemsida: 2004-03-30

www.oasen.com: Barnhemmet Oasens hemsida: 2004-03-29

www.socialpolitik.com: Tidningen Socialpolitik's hemsida: 2004-03-28

www.stat-inst.se: Statens institutionsstyrelses hemsida: 2003-09-15

www.ungart.com: Ungdomsalternativets hemsida: 2004-03-30

www.uscart.com: United States Center for Aggression Replacement Training hemsida: 2004-03-29

Till föräldrar, lärare och ART-tränare vid X skoldaghem

Mitt namn är Carolin Rosdahl och jag är en blivande socionom som går 6:e terminen på Socialhögskolan i Lund. I min utbildning ingår att skriva ett examensarbete om 10 poäng. Mitt arbete handlar om ART-metoden (Aggression Replacement Training). Jag vill undersöka hur metoden uppfattas av de som använder den samt av de barn och ungdomar som deltar i ART-lektionerna. Mitt syfte är att ta reda på om metoden påverkar elevernas beteende samt om ART kan ha en förebyggande effekt.

Jag har för avsikt att delta under två av Era barns ART-lektioner och två ordinarie lektioner samt att intervjua fem av dem individuellt. Vilka de fem eleverna blir avgörs genom lotning mellan de som vill och av Er föräldrar tillås delta i min undersökning. Intervjuerna beräknas ta omkring en lektionstimme.

Barnen garanteras anonymitet om de deltar i undersökningen. Då jag redogör för intervjuerna i mitt arbete kommer jag att använda påhittade namn.

Jag är mycket tacksam om Ni vill hjälpa mig genom att tillåta Era barn att delta samt att tillåta mig att delta i undervisningen. Detta eftersom min undersökning till stor del bygger på barnens upplevelser. Därför önskar jag att Ni så snart som möjligt fyller i talongen nedan och lämnar den till skolan där NN samlar in dem.

Om ni har några frågor är Ni mycket välkomna att ta kontakt med mig eller min handledare Gunilla Lindén. Hon kan nås på nummer xxx-xxxxxx.

Tack på förhand!

Carolin Rosdahl
xxx-xxxxxx, xxxx-xxxxxx

Elevens namn: _____

Jag/vi tillåter att mitt/vårt barn deltar i undersökningen: _____

Jag/vi tillåter **inte** att mitt/vårt barn deltar i undersökningen: _____

Underskrift: _____

Intervjuguide elever

1. Hur gammal är du?
2. Hur skulle du vilja beskriva dig själv? (ålder, intressen, egenskaper)
3. Hur länge har du varit här?
4. Kan du berätta lite om varför du går här påskolan?
5. Hur kommer det sig att du är med påART-träningen? Kan du berätta mer om det?
6. Hur betar du dig när du blir provocerad/arg/mobbad etc. har det alltid varit så?
7. Hur vill du att andra i din omgivning ska bete sig mot dig? Uppför du dig likadant själv?
8. Vad gör du om du ser att någon t.ex. blir mobbad?
9. Hur länge har du haft ART-träning?
10. Vad tycker du om ART-träningen? Vad har du lärt dig? Kan du berätta lite mer?
11. Vad betyder ART-träningen för just dig? Vill du berätta lite mer?
12. Har ART fått dig att tänka annorlunda? Hur då?
13. Har ART fått dig att känna annorlunda? Kan du berätta lite mer om hur du menar?
14. Har ART fått dig att bete dig annorlunda? Hur då? I vilka situationer? Kan du berätta mer om det?
15. Vad tror du skolan vill uppnå med ART?
16. Har du märkt någon förändring i omgivningens bemötande av dig sedan du började med ART? (skolan, föräldrar, kamrater) Vem påpekade det först?
17. Märker du själv någon förändring i dina kompisars beteende sedan ni började med ART? I så fall hur?
18. På det stora hela – vad tycker du om ART?
19. Är det något med ART du skulle vilja ändra på? Vad i så fall?
20. Är det något du vill tillägga?

Intervjuguide lärare

1. Kan du berätta lite om dig själv? (ålder, bakgrund, utbildning, tid påskoldaghemmet)
2. Hur var din inställning till ART innan ni införde metoden här?
3. På vilket sätt tror du eleverna påverkas genom ART? Kan du beskriva lite närmare hur du menar?
4. Upplever du någon förändring i dina elevers beteende sedan ART infördes?
Om ja: A. hur vill du beskriva den förändring du ser?
B. När märktes denna förändring först?
Om nej: Vad tror du det beror på att det inte märks någon förändring?
5. På vad sätt tror du eleverna använder sig av den kunskap de får under ART- lektionerna även utanför klassrummet? Hur märker du det? Kan du berätta mer?
6. Tror du det skulle vara bra att införa ART som en obligatorisk del i skolundervisningen för alla kategorier av barn? Hur motiverar du det?
7. Tror du att du som ämneslärare skulle kunna använda dig av ART-utbildningen under dina vanliga lektioner?
Om ja: På vad sätt?
Om nej: Hur resonerar du då?
8. Tror du att ART kan användas i förebyggande syfte?
Om ja: På vad sätt?
Om nej: Hur resonerar du då?
9. Om du skulle erbjudas ART-tränarutbildning skulle du ta emot erbjudandet?
10. På vad sätt har din inställning till ART påverkats sedan ni införde den påskolan?
11. Är det något du vill tillägga?

Intervjuguide ART-tränare

1. Kan du berätta lite om dig själv? (ålder, bakgrund, utbildning)
2. Hur länge har det funnits ART på denna skola? Har du varit med från början? Vem kom med initiativet?
3. Vad är syftet med ART-träningen?
4. Finns det något samarbete mellan dig som ART-tränare, övriga lärare och föräldrar?
Om ja: Hur visar det sig?
Om nej: Är det något som skulle vara önskvärt?
5. På vilket sätt tror du eleverna påverkas?
6. Upplever du någon förändring i elevernas beteende sedan ART infördes på skolan? Hur visar den sig?
7. Hur snart, generellt sett, kan förändringar i elevernas beteende upptäckas? Vad tror du det beror på?
8. Tror du eleverna använder sig av det ni tränar under ART-lektionerna även utan för klassrummet? Hur motiverar du det?
9. Anser du att syftet uppnås? Hur motiverar du det?
10. Tycker du att det är bra att ART används i skolan?
Om ja: På vad sätt?
Om nej: Hur resonerar du då?
11. Tror du det skulle vara bra att införa ART som en obligatorisk del i skolundervisningen? Hur motiverar du det?
12. Tror du att ART kan ha en förebyggande funktion?
Om ja: På vad sätt?
Om nej: Hur resonerar du då?
13. Hur många elever bör det ingå i en ART-grupp för att uppnå bästa resultat? Hur motiverar du det?
14. Är det något med ART du skulle vilja förändra?
15. Är det något du vill tillägga?